

כתובת קברו של האמורא רבי יעקב בן דסיי

מאת משה שנבה

בחוברת האחרונה של הידיעות¹⁾ פרסמתי כתובת יהודית מאוצר הכתובות של הפטרארך היווני שבירושלים. בפירושה התעכבותי ביחסו על השם שאין לו חבר עד לה באפיגראפיה היוונית-יהודית, הלא הוא Δασσαίος. רأיתי בו את הצורה המיוונת של השם העברי דסאי או דסיי גם של Δεσα²⁾. צורות אלה הן קיצורים של הנפטר הנזכר יונתן וכד'. אמן לא יכולתי לחשוף על נסיוון לקבוע את אישיותו של הנפטר הנזכר בכתבובה, אף-על-פי שצורת השם הנדרה משכה מאוד ליהוין ולשער השערה כזאת. ביחסו הקשה עלי' עובדה, שמדובר מחוקרי התלמוד, כי כה' של התלמוד שומרים דוקא על הכתב בוילו, דוסי ודומהו; וכן ענה לי גם יידי הנכבד פרופ' י. ג. אפשטיין.

שאלה זו גרמה לך שפרופ' אפשטיין חזר ועיין בבעיה; ולאחר שבדק הוא את השאלת מה חדש ניתן להפוך לאפשרות לשוב ולדעת על הכתובת ואישיותו של הנפטר. אני מכיר טובה לחברי הנכבד על עזרתו ועל החומר התלמודי שהוביל להעמידה ברשותי, ועל-ידייך סייע לך לגעת לידי ודאות בפירושי את השם החדש, ולנסות לקבוע מי הוא בעל המצבה זו.

הכתובת מכילה שמota בלבך: Καδόν Δασσαίον Γαδήλ. ודוקא אחד האמוראים נקרא בדיקוק בשם זה. שבכותרתנו, הלא הוא ר' יעקב בן (או: בר) דסיי. האמורא זה נזכר פעמיים יחדות בירושלים: ר' יוסי בר ר' בון בשם ר' יעקב בר דסיי³⁾; רבנן דקיסרין אמר ר' יעקב בר דסיי שאל...⁴⁾ (בגנוד לדברי ר' יוסי בר בון שם); ר' יעקב בר דסיי⁵⁾; בר דסאי⁶⁾; בן דסאי⁷⁾; בן דוסאי⁸⁾. הוא חי בא מצע המאה הרביעית. כן נזכר האמורא גם בתלמוד בבלי: ר' יעקב בן דוסאי⁹⁾, ושם בכ"י מיבנין וכ"י רומי ואה"ת: דוסא.

במדרש הרבה לא נזכר אמורא זה כלכך, ואולם נזכר פעמיים ר' יעקב דקיסרין¹⁰⁾. פרופ' אפשטיין סובר שר' יעקב דקיסרין זה, והוא הוא ר' יעקב בן דסיי שבמקורותינו الآخרים.

(1) ר' ידיעות י' עע' 105 ואילך.

(2) ר' שם, עע' 106 ואילך.

(3) ר' ירוש' שבת פ"ג, ט', ע"ב; ירוש'פסח' פ"ז, ל"ג, ע"ג.

(4) ר' ירוש' יbam' פ"י"א, י"ב, רע"ב.

(5) ר' ירוש' מכ' פ"א, ל"א, ע"ב.

(6) ר' ירוש' סנה' פ"ד, כ"ב, פ"א.

(7) ר' שם פ"ב, כ' ע"א; ובמקביל ירוש' הור' פ"ג, מ"ח, רע"א: בר דסיי; ועי' הע' 22.

(8) ר' ירוש' ב"ב פ"ב, י"ג ע"ג.

(9) ר' כתוב קי"א, סע"ב.

(10) ר' בר פנ"ג, ד'; ויק"ר צ"ו, ה'.

השם דסאי נמצא גם בתוס': אבא יוסי בן דסאי¹¹ ובמקביליה: דוסאי¹²). אבא יוסי בן דוסתאי נזכר גם בבבלי¹³ ובכינוי: דוסאי¹⁴. על סך החומר המובא כאן אין להטיל עוד כל ספק בדבר שהשם דסאי – דסי היה קיים ושהכתובות שמרה לנו את העתיקו היווני οἰοσασσαῖος, Δσαι. שהיה כנראה מקובל בזמן היכתב הכתובות.

החומר התלמודי מעיד איפוא על אמרורא אחד שנקרא בדיקון בשם המת, שאת כתובות קברו מצאנו באוצר כתובות הפטריארך היווני בירושלים, יעקב בן דסאי. בדרך כלל תלויה בחומר התלמודי בתיארי לידי השערה שהכתובות מקריםין היא¹⁵. אמנם, השם יעקב מצוי בקיסרין¹⁶, ואולם דוקא הצורה דסאי – דסי היה מהנדירות. צירוף שני השמות האלה דוקא בכתובות החשודה להיות מקריםין מרשה לשער שבעל הכתובות והאמורא יעקב בן דסאי הם אותו איש עצמו או שבעל הכתובות וייעקב בן דסאי שבתלמוד הם בני אותה המשפחה מקריםין, שבה ניתנו אותו השמות בדורות שונים, כגון במשפחות יהודיות רבות בנות הזמנן ההוא¹⁷. ר' יעקב בן דסאי חי במרכז המאה הרביעית. קריטיריות פלאוגראפיות הניעוינו¹⁸ לקבוע את זמן הכתובות: מאמצע המאה הב' אחר ספרה ג' עד אמצע הג' בקירוב¹⁹. לאחר עיון חדש באבן המזכبة עצמה יכול אני לקבוע שהן הדוקטוס הכללי זהן צורות האותיות אין מונענות אותנו למקבע את זמנה עד אמצע המאה הרביעית²⁰. ובכן מבחינה זו אין קשי ליחס את הכתובות ליעקב בן דסאי עצמו. אולם לא נאמר בכתובות שבעל הקבר הוא רבי. אין מן הנמנע להניח שהכתובות, אם היא הייתה נתונה לבני קבר – נשף – שבו היו קברים אחדים, לא היתה הייחידה שציננה את שם המת, כפי שהוא גם בקרים בית-שלדים. כי אז אפשר היה להזכיר בכתובות אחת את שמו, תארו ותקידיו של הנפטר ובשניה את שמו בלבד. דוגמה למנהג זה יכולות לשמש הכתובות בקברו של ר' יצחק בר מkit, שנכתב במערכה 1 באולס ז' בבית-שלדים²¹. על דלת פתח קברו אנו קוראים Elōsáki[ου]ος Μοκύμου (οἰοσάκιος) ובפניהם חדר ב'²² אנו קוראים את שמו בלי הזכרת תארו: Elōsákiος. העדר התואר רבי בכתובתנו אינו יכול

(11) ר' תוס' מסחרי פ"ב, י"

(12) ר' תוס' כלים ב"ק פ"ו, י"ה.

(13) ר' ב"ק י"ג, ע"א.

(14) וכן גם בתוס' ב"ק פ"ז, כ"א; ובתוח"ג הרכבי 162: בן דסאי כמה פעמים. ועי' תיאודור לבר פע"א, ע' 221, העדה 5.

(15) ר' ידיעות י', ע' 108.

(16) ר' שם, העדה 28.

(17) סבר בית שלדים יכול הרבה דוגמאות לכך.

(18) ר' ידיעות י', ע' 108.

(19) כידוע קשה לקבוע קביעה מדעית של טיפוס כתוב ידועים במאות השנייה השלישית והרביעית לאחר ספרה ג'. אלא במקרים מסוימים המככל, כל מי שהשתמש בטבלאות של Welles Gerasa של Kraeling לשם קביעה ממן של כתובות ארץישראליות, מכיר את הקושי. משום כך הוספה בקביעת תאריך הכתובות במאמרי הגל, עמ' 108, את המלה: בקירוב.

(20) הכתובות שבחן נוצר השם (מספרן הוא 24 ו-29 באוסף בית-שלדים) מתפרסמו בספר היישוב חלק א', ע' 170, 171, 16, 17, 18; עי' גם מאמרי בידיעות ה', ע' 92.

(21) ר' סה"י שם, מס' 18.

יפוא לשמש ראייה נגד זיהוי הנפטר עם האמורא. אם כן קרוב לודאי שר' יעקב דקיסרין, רבינו יעקב בן דסי וטסיאוֹס Δασσάוּס Iaxxawibos מוננט אחד המכרייע לזכות זהותם של ר' יעקב דקיסרין מן הראוּי לציין עוד מוננט אחד במקומם המצווט ליעיל מבבלי אנו מוצאים את ר' יעקב בן דוסא בדרך מלוד לאונו⁽²²⁾). הדרך מlod לאונו הוא חלך מהכביש המקשר את קיסרין עם ירושלים. מקיסרין הילכו בכביש לאנטיפטריס ושם דרך אונו, לוד ובית-חורך לירושלים⁽²³⁾.

- (22) כתוב' קי"א, סע"ב: א"ר יעקב בן דוסא (כך בכ"מ ור') מלוד לאונו שלשה מיליון. פעם אחת קדמתי בשפט והלכתי עד קרטולו בדבש של התינוקים.
- (23) על דרכי התחרורה בין קיסרין ובין ירושלים עי, Leo Haefeli, *Caesarea am Meer*, Ss. 32-34; וביחוד יוסף פלאביום, מה"ב, 516-513.

קברי חמיירים בבית שערם

מאת ח. נ. חירשברג

בעונת החפירות הראשונה והשנייה (1937-1936) בבית-שערם נחשף אולם במערכת הקברים מס' 7, שבו ארבעה חדרים. בקירות החדרים הוצאות קופיות קטנות ובהן שרידי גלוסקמאות-ע. שברי ארון עופרת נמצאו באחד החדרים. מעל לכופיה 1 של חדר ג' יש כתובות משוחה בצלב אדום (מס' 158), וזוו לשותה:

O M H P I T N O

וְזִדְעָן עַ

כלומר: שְׁלֵא אָנוּ שִׁי חָמִיר
בחדר ב' - בו נמצאו שברי ארון העופרת - מצויר תשליב חמיררי בצלב אדום,
אשר עדין לא נתפרש.
על תקופת הקברים הלאו מעיד המצב הפליאוגראפי של הכתובות היוונית, וכן
המציאות באולם זה. הם שייכים למאה הג' אחר ספה".ן. או לפחות המוקדם למחצית השנייה
של המאה הב'. שברי כל-החרט והנר, שנמצאו בחדר א', הם מן המאה הג'. על
יהודותם של הקברים מעמידים גם ציורי מנורה בת שבעה קנים ותשמיישי קדושה,
כגון שופר ומחתה, אשר נמצאו באולם⁽¹⁾.

(1) ידיעות אלה מסרו לי פרופ' מ. שובה (במכתו מיום 13 לינואר 1944) וד"ר ב. מיזולר (במכתו
מיום 20 לינואר 1944); ור' ב. מיזולר, ידיעות ה', ע' 61-62 (סקירה ראשונה על המערכת מס' 7).
בעל-פה החסוף ד"ר מיזולר, שלכל המאוחר אפשר לקבוע את זמן הקברים האלה בראשית המאה הד'
אחר ספה".ן. הנהן מחזיק טבה לשני המלומדים על האידיות שבה נענו לי בכל דבר, אשר פניתי אליהם,
בקשר לאולם חמיררי של בית-שערם. בייחוד מודה אני לד"ר מיזולר, מנהל החפירות בבית-הsharpies,
על האפרחות להשתמש בתצלומים ובעהתקת הכתובות, אשר עדין לא נתפרסמו. על תגלית האולם חמיררי
סיפר לי - עוד בסתו 1937-מר י. בון-צבי בשחוותו בע'גסטוחובה. אבל רק עתה, בכואז אחרי נדודיים רבים
ארציה, זכיתי להכיר את הכתובת ואת התשליב.